

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Quickscan Coalitieakkoorden 2022

Eenzaamheid

Waarom Movisie?

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren.

Nederland is een welvarend land, waar de meeste mensen gelukkig zijn en zich goed kunnen redden. Toch kampen we met sociale vraagstukken, zoals eenzaamheid, armoede en schulden, een toenemende kloof tussen hoog- en laagopgeleiden, radicalisering, discriminatie... Iedereen kan door allerlei oorzaken in een kwetsbare positie terechtkomen. Hoe eenvoudig dat soms gaat, zo taai is het vaak om die kwetsbaarheid te verminderen of de gevolgen ervan te verzachten. Dat is wél precies wat Movisie drijft. We willen met de doelgroep zelf, de mensen om hen heen en professionals ontdekken wat in de praktijk aantoonbaar het beste werkt om kwetsbaarheid te voorkomen én de negatieve gevolgen ervan te verminderen. Daarom is Movisie hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken.

Movisie heeft kwaliteit hoog in het vaandel staan. Daarvoor hebben we een kwaliteitssysteem dat sinds 2011 voldoet aan de ISO9001-normering. Sinds 2016 staat onze handtekening onder de Charter Diversiteit waarmee we toezeggen om diversiteit op de werkvloer te bevorderen. We werken zonder winstogmerk.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

Augustus 2022

© Movisie

In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Aanpak.....	3
2.1	Opzet quickscan	3
2.1.1	Vinden van de coalitieakkoorden	3
2.1.2	Coalitieakkoorden scannen op het thema eenzaamheid.....	3
2.2	Betekenis van teksten in de coalitieakkoorden.....	3
3	Eenzaamheid.....	4
3.1	Eenzaamheid in coalitieakkoorden	4
3.1.1	Cijfers: hoe vaak is eenzaamheid opgenomen in de akkoorden?	4
3.1.2	Verwijzingen naar het actieprogramma Eén tegen Eenzaamheid.....	4
3.1.3	Verschil grote en kleine gemeenten.....	5
3.1.4	Politieke kleur.....	6
3.2	De aanpak van eenzaamheid	7
3.2.1	Nog op te starten of al bestaande aanpak.....	7
3.2.2	Coalitie, alliantie of samenwerking.....	8
3.2.3	Rol bedrijfsleven.....	9
3.2.4	Huisbezoeken 75+	10
4	Algemene analyse teksten: wat valt op?	11

1 Inleiding

In Nederland zijn veel taken in het sociale domein, zoals de taken die onder de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) vallen, gedecentraliseerd. Gemeenten maken lokaal beleid voor de verschillende vraagstukken binnen de Wmo en zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van de daarbij behorende taken. Het voorkomen dat mensen vereenzamen en hen in staat stellen om volwaardig mee te doen in de samenleving zijn belangrijke doelen binnen de Wmo.

Op 16 maart 2022 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. De onderhandelingen in gemeenten zijn inmiddels afgerond en de nieuwe coalities zijn gevormd. Zo goed als alle coalities hebben hun coalitieakkoorden intussen gepubliceerd. In de akkoorden beschrijven de coalities in hoofdlijnen hun plannen voor de komende vier jaar. Het programmateam van het actieprogramma Eén tegen Eenzaamheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is benieuwd of eenzaamheid in deze akkoorden expliciet is benoemd en zo ja, wat er over de aanpak van eenzaamheid is opgenomen. Zij heeft daarom aan Movisie gevraagd hiernaar een 'quickscan' uit te voeren. Speciale aandacht in de quickscan gaat uit naar de aanwezigheid van lokale samenwerkingsverbanden, het gebruik van huisbezoeken en de rol van het bedrijfsleven.

In 2018 heeft Movisie ook een quickscan uitgevoerd naar de toenmalige coalitieakkoorden. Het is daarom interessant om daarmee een vergelijking te maken. Zijn er in 2022 bijvoorbeeld meer gemeenten die eenzaamheid in hun akkoord hebben opgenomen? Zijn er inhoudelijke veranderingen in vergelijking met vier jaar geleden?

2 Aanpak

2.1 Opzet quickscan

2.1.1 Vinden van de coalitieakkoorden

Voor het vinden van de coalitieakkoorden konden we gebruik maken van een online tool die in opdracht van de VNG ontwikkeld is, zie: <https://ca2022.commondatafactory.nl/>. Akkoorden van gemeenten die hierin nog niet opgenomen waren, hebben we proberen te vinden via zoekopdrachten via google met behulp van de zoektermen: 'naam gemeente' en 'coalitieakkoord' of 'collegeakkoord'. Uiteindelijk hebben we van de 345 gemeenten die Nederland telt op januari 2022¹ van 333 gemeenten een coalitieakkoord gevonden en opgenomen in onze analyse. Dat betekent dat we van 97% van de gemeenten een akkoord hebben gevonden. Van de 12 overige gemeenten geven negen gemeenten aan dat het akkoord of na de zomervakantie volgt of pas na een al geplande fusie.

2.1.2 Coalitieakkoorden scannen op het thema eenzaamheid

De gemeenten zijn opgenomen in een Excel-overzicht. Dit betreft het bestaande overzicht van 2018 waar, per gemeente, een rij is toegevoegd voor 2022. De 12 gemeenten waar (nog) geen coalitieakkoord van bestaat, zijn geel gemarkeerd. Naast de gemeente en het jaartal zijn ook de coalitiepartijen en grootte van de gemeente opgenomen in het overzicht.

In de 333 gevonden coalitieakkoorden hebben we opgezocht wat er is opgenomen over het onderwerp 'eenzaamheid'. Voor de quickscan van de coalitieakkoorden hebben we gebruik gemaakt van de volgende zoektermen:

- 'Eenzaam'.
- 'Eenzam'.

Met deze zoektermen vind je verwijzingen naar 'eenzaam(heid)', 'vereenzaming' en 'vereenzamen'.

De gevonden teksten in de coalitieakkoorden hebben we in het Excel-overzicht geplaatst. Naast de gemeenten, het jaartal (2018 of 2022), gevonden tekst over eenzaamheid, coalitiepartijen en gemeentegrootte, zijn er de volgende kolommen toegevoegd: een coalitie, alliantie of samenwerking met andere organisaties, huisbezoeken, rol van het bedrijfsleven en nog op te starten of bestaande aanpak.

2.2 Betekenis van teksten in de coalitieakkoorden

Bij de teksten die we in de coalitieakkoorden gevonden hebben is het van belang te begrijpen wat de functie van een coalitieakkoord is en wat voor soort teksten hierin worden opgenomen. Een coalitieakkoord beschrijft de uitgangspunten en belangrijkste thema's voor de komende collegeperiode. In het coalitieakkoord worden vaak thema's beschreven die nieuw zijn en/of de komende vier jaar (extra) aandacht krijgen. Wanneer een thema niet is genoemd in het akkoord betekent dat niet dat het thema niet wordt opgepakt. Wellicht is het thema al stevig in het bestaande beleid geborgd. Bovendien zijn sommige coalitieakkoorden bondig en slechts op hoofdlijnen opgesteld, zodat gedurende de collegeperiode thema's verder uitgewerkt of toegevoegd kunnen worden.

¹ Op basis van gegevens van het CBS. Zie: [345 gemeenten op 1 januari 2022 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/345-gemeenten-op-1-januari-2022).

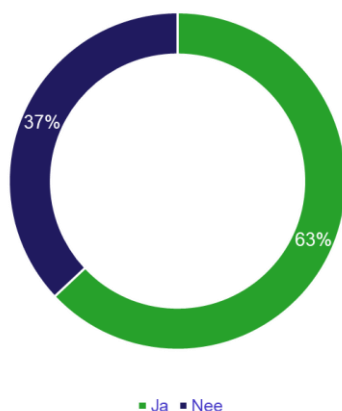
3 Eenzaamheid

3.1 Eenzaamheid in coalitieakkoorden

Allereerst hebben we gekeken hoeveel gemeenten het thema eenzaamheid hebben opgenomen in hun akkoorden en wat ze daarover in de akkoorden hebben opgenomen.

3.1.1 Cijfers: hoe vaak is eenzaamheid opgenomen in de akkoorden?

De aanpak van eenzaamheid wordt relatief vaak genoemd in de geanalyseerde coalitieakkoorden. In 208 van de 333 coalitieakkoorden komt 'eenzaamheid' of 'vereenzaming' voor in de tekst. Dat komt neer op een percentage van 63% van de akkoorden. Dat percentage is precies hetzelfde als in 2018. Opmerkelijk is overigens dat van de gemeenten die eenzaamheid niet hebben opgenomen in de tekst van hun coalitieakkoord 26 gemeenten wel aangesloten zijn bij het actieprogramma. Dat eenzaamheid niet specifiek benoemd is in de akkoorden, wil dan ook niet zeggen dat er in die gemeenten geen aanpak van eenzaamheid is. Dat het niet specifiek is opgenomen in het akkoord zegt natuurlijk wel iets over de prioriteit die aan het thema wordt gegeven.

Grafiek 1. Percentage van de coalitieakkoorden in 2022 waar het thema 'eenzaamheid' wordt benoemd.

3.1.2 Verwijzingen naar het actieprogramma Eén tegen Eenzaamheid

Sinds de start van het actieprogramma in 2018 heeft een ruime meerderheid van de gemeentes zich aangesloten bij het actieprogramma. We hebben bekeken hoeveel gemeenten in hun akkoorden naar het actieprogramma verwijzen. Zes gemeenten verwijzen in hun coalitieakkoord naar het actieprogramma: Krimpen aan den IJssel, Papendrecht, Tiel, Westvoorne, Zeewolde en Zeist. We hebben de passages hieronder op een rij gezet:

Krimpen aan den IJssel

“Binnen nieuwe woonvormen wordt eventuele zorg efficiënt geleverd en kan eenzaamheid worden tegengegaan. Corona leidde bijvoorbeeld tot een toename van eenzaamheid, van vraagstukken rond rouwverwerking en long-Covid en van jeugdproblematiek. Vanuit de KrimpenWijzer voeren we het preventie-en welzijnsbeleid uit. Van hieruit realiseren we een vele actieprogramma's en activiteiten die ondersteunend zijn aan het thema gezondheid en welzijn. Denk hierbij onder meer aan (actieprogramma's, red.) rond eenzaamheidsbestrijding.”

Papendrecht

“Ook het tegengaan van eenzaamheid, overigens niet exclusief aan ouderen voorbehouden, verdient onze aandacht. We organiseren een meldpunt eenzaamheid en maken een actieplan tegen eenzaamheid, dat aansluit op het landelijke programma Een tegen Eenzaamheid.”

Tiel

“We doen mee aan het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid, om Tielse inwoners die zich eenzaam voelen te helpen.”

Westvoorne

“Om eenzaamheid te signaleren en aan te pakken is Westvoorne aangesloten bij het landelijk actieplan “één tegen eenzaamheid”. Er wordt een coalitie gevormd samen met diverse samenwerkingspartners om eenzaamheid te bestrijden.”

Zeewolde

“Uit landelijk onderzoek blijkt dat meer dan de helft van de 75 plussers zich regelmatig eenzaam voelt. Het programma 1 tegen Eenzaamheid wordt voortgezet. In deze periode besteden wij extra aandacht aan deze doelgroep. Elke inwoner die 75 jaar wordt feliciteren we en nodigen we uit voor een ontmoetingsmoment, zodat zij gezien, gehoord en gewaardeerd worden.”

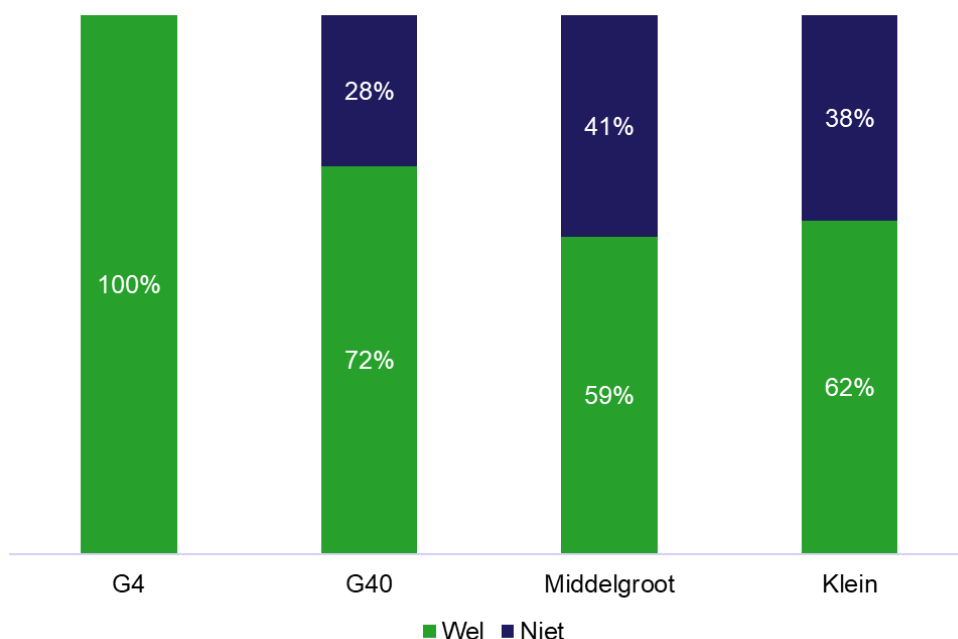
Zeist

“We streven er naar dat je in je eigen buurt goed oud kunt worden en de kans op eenzaamheid zo klein mogelijk is. En waarbij alle straten goed toegankelijk zijn, zodat iedereen zo lang mogelijk mobiel kan blijven. Het actieprogramma ter voorkoming van eenzaamheid en dementie zetten we voort. Samen met Idea en het KunstenHuis werken we aan een ‘Cultuurhuis’ met een brede moderne bibliotheek als een ankerpunt voor kennis- en cultuurvergaring, voor ontmoeting, verbinding en het tegengaan van eenzaamheid”.

3.1.3 Verschil grote en kleine gemeenten

Grotere gemeenten hebben, vanwege de schaalgrootte, de mogelijkheid om meer beleidsadviseurs in dienst te nemen in het sociale domein, waardoor mogelijk meer aandacht aan specifieke thema's zoals eenzaamheid besteed kan worden. Om te kunnen analyseren of er een verschil is tussen grote en kleine gemeenten in de mate waarin zij aandacht besteden aan het thema eenzaamheid in hun coalitieakkoord, maken we gebruik van een indeling van de VNG in vier groepen: de G4, de G40, de middelgrote gemeenten én de kleine gemeenten:

- G4-gemeenten: meer dan 300.000 inwoners (Den Haag, Utrecht, Rotterdam en Amsterdam).
- G40-gemeenten: meer dan 80.000 inwoners.
- Middelgrote gemeenten: 30.000 – 80.000 inwoners.
- Kleine gemeenten: minder dan 30.000 inwoners.

Grafiek 2. Percentage van de gemeenten (naar gemeentegrootte) waar het thema 'eenzaamheid' in het coalitieakkoord is benoemd.

Uit de indeling naar gemeentegrootte blijkt dat er binnen elke gemeentegrootte een meerderheid van gemeenten is die eenzaamheid in het akkoord heeft opgenomen. De grootste gemeenten (G4 en G40) hebben eenzaamheid relatief wel iets vaker opgenomen in hun akkoorden. De opgenomen G4-gemeenten hebben allemaal aandacht voor eenzaamheid in hun akkoorden². Het verschil tussen de G40 (72%) enerzijds en de middelgrote (59%) en kleine gemeenten (62%) anderzijds is echter niet groot. Ten opzichte van 2018 is er een duidelijke toename van het aantal kleine gemeenten dat eenzaamheid in het coalitieakkoord heeft opgenomen, dit is van 45% naar 62% gestegen³.

3.1.4 Politieke kleur

We zijn voor 2022 nagegaan of politieke kleur verschil maakt bij de inzet van gemeentelijke coalities in het tegengaan van eenzaamheid. We hebben daarbij coalities mét en zonder een landelijke christelijke partij (CDA, ChristenUnie en SGP) vergeleken. Daarmee krijgen we meer inzicht of het beleid gericht op eenzaamheid breed wordt opgepakt.

² Den Haag had tijdens het schrijven van dit rapport nog geen coalitieakkoord. Den Haag is wel aangesloten bij het actieprogramma Eén tegen eenzaamheid.

³ De indeling naar gemeentegrootte die we in 2018 en 2022 gebruikt hebben, verschilt enigszins. In 2018 waren kleine gemeenten die gemeenten die minder dan 25.000 inwoners hadden, in 2022 hebben we de grens van 30.000 inwoners gehanteerd. Dit is de grens die de VNG momenteel hanteert.

		Eenzaamheid benoemd in akkoord	Percentage
2022			
Coalities met een christelijke partij	202	121	60%
Coalities zonder een christelijke partij	92 ⁴	52	57%
2018			
Coalities met een christelijke partij	230	170	74%
Coalities zonder een christelijke partij	76	40	53%

Tabel 1. Overzicht van coalitieakkoorden waar het thema 'eenzaamheid' wordt benoemd, naar het aanwezig zijn van een christelijke partij in de coalitie in 2022 en 2018.

We zien in tabel 1 dat er nauwelijks verschil is in de aandacht voor de aanpak eenzaamheid tussen coalities met tenminste een landelijke christelijke partij en coalities zonder een landelijke christelijke partij. We kunnen wel vaststellen dat de aandacht voor de aanpak eenzaamheid in toenemende mate breed wordt opgepakt. Ten opzichte van 2018 zijn de verschillen duidelijk afgenomen⁵.

3.2 De aanpak van eenzaamheid

3.2.1 Nog op te starten of al bestaande aanpak

Hoeveel van de gemeenten die eenzaamheid in hun coalitieakkoord hebben opgenomen starten met een aanpak van eenzaamheid en hoeveel zetten een bestaande aanpak voort? 125 Gemeenten hebben het thema eenzaamheid opnieuw (net als in 2018) in hun coalitieakkoorden opgenomen. Het is op basis van de teksten niet goed te beoordelen of zij een bestaande aanpak (uit 2018) alleen continueren of ook bijstellen. 12 Gemeenten geven aan een aanpak van eenzaamheid te starten. Hieronder zoomen we verder in op het aantal door gemeenten benoemde bestaande en startende aanpakken.

Bestaande aanpakken

In 2022 hebben we aanvankelijk dezelfde zoektermen gehanteerd als in 2018 om na te gaan hoeveel bestaande aanpakken genoemd worden. De zoektermen zijn: 'bestaand(e activiteiten)', 'versterken', 'voortzetten' en 'uitgebreid'. We vonden acht gemeenten waarin we met enige zekerheid kunnen vaststellen dat het om een bestaande aanpak gaat, namelijk: Baarle-Nassau, Best, Katwijk, Lelystad, Sint-Michielsgestel, Valkenburg aan de Geul, Vlaardingen en Zeist. Zie ter illustratie de passage in het akkoord van Sint-Michielsgestel:

Sint-Michielsgestel

“Denk aan het versterken en verbreden van de aanpak tegen eenzaamheid en het stimuleren van een goede gezondheid en een goede levensstijl bij onze inwoners.”

⁴ Het totaal van de coalities hier opgenomen is lager dan het aantal gevonden coalitieakkoorden, omdat van niet alle gemeenten de coalitiepartijen gevonden zijn.

⁵ In het gemeentelijke politieke landschap spelen overigens lokale partijen een steeds grotere rol. Deze kunnen ook een christelijke grondslag hebben. We hebben dit in de analyse niet meegenomen.

We geven aan ‘met enige zekerheid’, omdat het – net als in 2018 – in veel gevallen lastig vast is te stellen op basis van de coalitieteksten of er al een bestaande aanpak was uitgerold of nog moet worden opgezet. In 2018 vonden we 16 gemeenten met bovenstaande zoektermen waarvan met enige zekerheid kon worden vastgesteld dat het om bestaande aanpakken gaat.⁶

Vervolgens hebben we de zoektermen ‘verder’, ‘blijvend’ en ‘doorzetten’ toegevoegd aan de search en zijn we incidenteel gemeenten tegengekomen buiten deze termen om die ook een bestaande aanpak hebben. Denk bij dit laatste bijvoorbeeld aan passages als: ‘*de incidentele aanpak van de afgelopen jaren wordt opgewaardeerd tot een structureel programma*’ van de gemeente Castricum. Daarmee kwamen we nog veertien gemeenten op het spoor, namelijk: Asten, Beekdaelen, Buren Capelle aan den IJssel, Castricum, Diemen, Drimmelen, Eemnes, Enkhuizen, Enschede, Gemert-Bakel, Kapelle, Lisse en Veendam. Zie ter illustratie de onderstaande passage van de gemeente Beekdaelen:

Beekdaelen

“Wij verzoeken het college om het eenzaamheidsbeleid verder vorm te geven in samenwerking met de burgers zowel jong als oud.”

Startende aanpak

In het geval van een nog op te starten aanpak is gelet op de volgende formuleringen: ‘ontwikkelen’, ‘onderzoeken’, ‘na gaan hoe’, ‘beleid opstellen’, ‘opzetten’. Ook hier zijn dezelfde zoektermen als in 2018 gehanteerd. Op basis van deze zoektermen komen in 2022 12 gemeenten naar voren, namelijk: Amstelveen, Cranendonck, De Friese Meren, Dinkelland, Ermelo, Heerde, Hendrik-Ido-Ambacht, Oudewater, Overbetuwe, Papendrecht, Teylingen en Tubbergen. Dit aantal is nagenoeg gelijk aan 2018, toen we 14 gemeenten vonden waar ze startten met een aanpak⁷. Zie ter illustratie de onderstaande passage uit het coalitieakkoord van gemeente Ermelo:

Ermelo

“Ermelo is een zorgdorp en daar zijn we trots op. We willen het sterk groeiende gevoel van eenzaamheid bij veel van onze inwoners terugdringen. (...). Wat willen we bereiken? Het aantal mensen dat zich eenzaam voelt in Ermelo verminderen. Wat gaan we daarvoor doen? Het ontwikkelen van beleid ten behoeve van eenzaamheidsbestrijding.”

3.2.2 Coalitie, alliantie of samenwerking

Het hebben of vormen van een coalitie dan wel alliantie, of het samenwerken met andere organisaties of partners wordt expliciet door 44 gemeenten benoemd in hun coalitieakkoord⁸. Hierbij hebben we gekeken naar de termen ‘coalitie’, ‘alliantie’, ‘samenwerk(ing/en)’ of ‘samen’, maar ook naar termen als ‘Eén tegen (eenzaamheid)’, ‘partner(s)’ en ‘netwerk’⁹.

⁶ De gemeenten uit 2018 betreffen: Alphen aan den Rijn, Amsterdam, Bunschoten, Goirle, Den Bosch, Laren, Lopik, Midden-Delfland, Nuenen, Gerwen en Nederwetten, Purmerend, Reimerswaal, Rotterdam, Vught, Wijk bij Duurstede, Zaltbommel en Zoetermeer.

⁷ De gemeenten uit 2018 betreffen: Alphen-Chaam, Amersfoort, Bernheze, Blaricum, Cuijk, Gemert-Bakel, Nissewaard, Oegstgeest, Oost Gelre, Opsterland, Sluis, Twenterand, Vlaardingingen en Wormerland.

⁸ N.B.: In Archie staat dat 103 gemeenten een lokale coalitie hebben. Dit wordt dus niet door iedere gemeente in het coalitieakkoord benoemd.

⁹ N.B.: wanneer er wordt gesproken van het ‘ondersteunen’, ‘investeren in’ of ‘financieren’ van bijvoorbeeld initiatieven, dan is dit niet meegenomen in bovengenoemd aantal. Ook samenwerking met inwoners komt hier niet in terug.

Dit aantal ligt lager dan in 2018, toen dit door 68 gemeenten beschreven werd. De beschrijvingen van de samenwerkingsverbanden zijn vergelijkbaar met die in 2018. Veelal wordt er gesproken over samenwerkingen binnen het sociaal domein of samenwerkingen die domeinoverstijgend zijn en waar de aanpak van eenzaamheid onderdeel van uitmaakt. Veelal wordt er gesproken over ‘samenwerken met (maatschappelijke) partners’. In 2018 werd alleen door Den Bosch de samenwerking specifiek als een ‘coalitie’ benoemd. In 2022 benoemen acht gemeenten specifiek een coalitie, namelijk: Best, Dronten, Eindhoven, Heusden Gulpen-Wittem, Roerdalen, Veenendaal en Westvoorne. De coalities richten zich soms overigens op meer dan alleen het thema eenzaamheid en nemen soms bijvoorbeeld ook het thema armoede mee. Ter illustratie de tekst van de gemeente Roerdalen en de gemeente Westvoorne:

Roerdalen

“Samen tegen armoede en eenzaamheid. We werken aan een ‘gemeenschaps-coalitie’ van gemeente, inwoners, ondernemers, verenigingen en maatschappelijke organisaties. Omdat het aantal ouderen in onze gemeente toeneemt, hebben we extra aandacht voor deze groep.”

Westvoorne

“Om eenzaamheid te signaleren en aan te pakken is Westvoorne aangesloten bij het landelijk actieplan “Eén tegen eenzaamheid”. Er wordt een coalitie gevormd samen met diverse samenwerkingspartners om eenzaamheid te bestrijden.”

Sommige gemeenten maken ook concreet met welke partners ze samenwerken. Hieronder enkele voorbeelden ter illustratie:

- Verenigingen (sport, studenten) (8): Baarle-Nassau, Culemborg, Hendrik-Ido-Ambacht, Leiden, Pekela, Rijssen-Holtten, Tholen, Vlaardingen.
- Scholen/Onderwijs (8): Baarle-Nassau, Den Bosch, Maassluis, Pekela, Pijnacker-Nootdorp, Rijssen-Holtten, Vijfheerenlanden en Vlaardingen.
- Kerken (3): Hendrik-Ido-Ambacht, Maassluis, Tholen.
- Moskeeën (1): Maassluis.

Andere samenwerkingspartners zijn: woningcorporaties, vrijwilligers, mantelzorgers, zorg- en welzijnsaanbieders en huisartsen.

3.2.3

Rol bedrijfsleven

Een aantal gemeenten ziet ook een rol voor het bedrijfsleven in de aanpak eenzaamheid weggelegd. Dit is door zes gemeenten expliciet benoemd¹⁰, namelijk: Amstelveen, Oisterwijk, Peel en Maas, Rijssen-Holtten, Roerdalen en Vlaardingen. Zij gebruiken hiervoor verschillende termen, namelijk ‘ondernemers’ (3x, waarvan één keer ‘sociale ondernemers’), ‘bedrijven’ (2x) en ‘werkgevers’ (1x). Wat precies de rol is van het bedrijfsleven wordt niet overal expliciet benoemd. Meestal is in algemene termen benoemd dat er samengewerkt gaat worden, zoals bijvoorbeeld rondom het preventieakkoord. Zie ter illustratie de passage uit het coalitieakkoord van de gemeente Rijssen-Holtten:

¹⁰ In 2018 werd dit door acht gemeenten benoemd, namelijk: Eindhoven, Den Bosch, Roermond, Schouwen-Duiveland, Sittard-Geleen, Teylingen, Wierden en Zaanstad.

Rijssen-Holten

“Samen met het onderwijs, sportverenigingen, werkgevers en zorgpartners pakken we het preventieakkoord actief op en zetten we stappen op het gebied van preventie en gezonde levensstijl. Dit vraagt een brede aanpak met aandacht voor voeding, sport en bewegen, overgewicht, eenzaamheid, mentale weerbaarheid, roken, alcohol en ruimtelijke inrichting.”

Ook wordt in één coalitieakkoord, namelijk dat van de gemeente Vlaardingen, concreet benoemd dat bedrijven worden gestimuleerd om vaker ouderen te vragen als coach, vrijwilliger of mentor.

3.2.4 Huisbezoeken 75+

In negen gemeenten wordt er iets over huisbezoeken in relatie tot eenzaamheid vermeld in het coalitieakkoord, namelijk in: Drechterland, Ede, Leidschendam-Voorburg, Neder-Betuwe, Nieuwkoop, Westland, Westvoorne, Zeewolde en Zoeterwoude. In drie gevallen gaat het specifiek om 75+-huisbezoeken, zie bijvoorbeeld de passage uit het coalitieakkoord van de gemeente Ede:

Ede

“We gaan door met Ede Viert en de huisbezoeken aan ouderen. Die laatsten vervroegen we naar 75 jaar.”

Eén gemeente geeft aan huisbezoeken in te zetten voor inwoners van 80 jaar en ouder. Andere gemeenten benoemen niet specifiek een leeftijdsgrens. Eén gemeente, namelijk Nieuwkoop geeft aan helemaal geen leeftijdsgrens te hanteren, maar bezoeken af te leggen bij iedereen die dit nodig heeft:

Nieuwkoop

“Ook gaan we door met de welzijnsbezoeken, niet alleen voor senioren maar voor iedereen die hier behoefte aan heeft. De bezoeken dragen bij aan een gezond leven en helpen om bijvoorbeeld het gevoel van eenzaamheid te verminderen.”

4 Algemene analyse teksten: wat valt op?

Als aanvulling op de analyse van de hiervoor genoemde onderwerpen, hebben we ook een algemene analyse van de teksten in de coalitieakkoorden uitgevoerd. Daarbij hebben we gezocht naar de meest genoemde onderwerpen, doelgroepen, thema's en concepten in de coalitieakkoorden.

Wat na het analyseren van de teksten opvalt, is dat in de coalitieteksten veel aandacht is voor zowel 'laagdrempelige ontmoetingsplekken' zoals gemeenschapshuizen, dorps huizen en huizen van de wijk als het bevorderen van 'sociale samenhang' en 'naar elkaar omkijken'. De auteurs van de coalitieakkoorden verbinden 'ontmoetingsplekken' en 'sociale samenhang' vaak met termen als 'verenigingen', 'verenigingsleven', 'laagdrempelige activiteiten' en 'bewonersinitiatieven'. In feite gaat het hier om wat we de laatste jaren steeds vaker de sociale basis noemen. Sommige gemeenten gebruiken in deze context ook letterlijk het concept 'sociale basis' in hun coalitieakkoord. Dat er relatief veel aandacht is voor ontmoetingsplekken zoals gemeenschapshuizen, dorps huizen en huizen van de wijk zou overigens een soort tegenreactie kunnen zijn op eerdere bezuinigingen in het sociale domein waardoor ontmoetingsplekken gesloten werden.

Wat verder opvalt is dat er relatief veel aandacht is voor eenzaamheid onder jongeren. Een aantal gemeenten legt hierbij de link met de coronapandemie, waardoor jongeren beperkt werden in hun sociale ontwikkeling. In 2018 besteedden 31 gemeenten (10%) specifiek aandacht aan eenzaamheid onder jongeren, in 2022 is dat gestegen naar 68 gemeenten (20%). Naast dat er specifiek aandacht is voor jongeren als doelgroep, is er in de akkoorden ook relatief vaak aandacht voor het 'verbinden van jong en oud'. Eén gemeente wil de maatschappelijke stage voor het verbinden van jong en oud inzetten.

Naast de toegenomen aandacht voor jongeren is er tegelijkertijd in de akkoorden ook veel aandacht voor de voortschrijdende vergrijzing en de ontwikkeling van het steeds langer thuis wonen van ouderen. Dit wordt regelmatig als aanleiding beschreven om aandacht te besteden aan eenzaamheid.

In de teksten over eenzaamheid in de akkoorden komen ook relatief vaak de woorden 'preventie' en 'vroegsignaleren' terug. In meerdere akkoorden is de strekking van deze passages dat sociale problematiek, zoals eenzaamheid, vroegtijdig in beeld moet komen en zoveel mogelijk 'aan de voorkant' aangepakt moet worden door welzijnsorganisaties en vrijwilligersorganisaties.

In 2018 zagen we al dat eenzaamheid op een integrale manier benaderd kan worden, door het bijvoorbeeld aan gezondheid, gezonde leefstijl, sport en bewegen, armoede en kunst en cultuur te koppelen. Dat zien we in 2022 ook. Wat opvalt is dat in dit verband relatief vaak de term 'positieve gezondheid' en 'mentale gezondheid' genoemd wordt.

Ten slotte is in de akkoorden 'wonen' relatief vaak verbonden aan eenzaamheid. Voorbeelden van manieren van wonen waarnaar verwezen wordt zijn: het wonen in hofjes, het gezamenlijk wonen met een gemeenschappelijke voorziening, het clusteren van woningen voor ouderen zodat zij met elkaar contact kunnen hebben en het simpelweg geschikt en toegankelijk maken van woningen voor ouderen.